

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

CURRENT STATUS OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN UKRAINE

У статті розглянуто частку зайнятого в сільському господарстві економічно активного населення та питому вагу сільського господарства в структурі валового внутрішнього продукту. Наведено обсяг випущеної сільськогосподарської продукції у фактичних цінах, обсяг валової продукції за основними групами виробників, індекс валової продукції сільського господарства. Проаналізовано фінансові результати діяльності підприємств сільського господарства. Наведено обсяги капітальних та прямих іноземних інвестицій у сільське господарство.

Ключові слова: сільське господарство, зайнятість, валовий внутрішній продукт, продукція, фінансові результати, інвестиції.

В статье рассмотрены доля занятого в сельском хозяйстве экономически активного населения и удельный вес сельского хозяйства в структуре валового внутреннего продукта. Приведены объем выпущенной сельскохозяйственной продукции в фактических ценах, объем валовой про-

дукции по основным группам производителей, индекс валовой продукции сельского хозяйства. Проанализированы финансовые результаты деятельности предприятий сельского хозяйства. Приведены объемы капитальных и прямых иностранных инвестиций в сельское хозяйство.

Ключевые слова: сельское хозяйство, занятость, валовый внутренний продукт, продукция, финансовые результаты, инвестиции.

The article considers the share of employed in agriculture economically active population and the share of agriculture in the gross internal product. Is given amount released agricultural production at current prices, the gross output of the main groups of manufacturers, the index of gross agricultural production of agricultural enterprises. Presents amount of capital and foreign direct investment in agriculture.

Key words: agriculture, employment, gross internal product, products, financial results, investment.

УДК 631.1(447)

Бойченко В.С.

к.е.н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Запорізький національний технічний університет

Линник М.В.

студентка Запорізький національний технічний університет

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин аграрний сектор економіки розглядається як ключовий у відродженні всієї економіки країни, у піднесенні життєвого рівня і добробуту людей, тому особливої актуальності набуває завдання забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного агропромислового комплексу. Вирішення цього завдання залежить від багатьох факторів, важливе місце серед яких займає використання основних факторів виробництва. Однак неефективна законодавча база, відсутність реального фінансування тощо стримують розвиток сільськогосподарських підприємств, тому важливо проаналізувати стан галузі, її здобутки та окреслити проблеми її функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку сільського господарства вже тривалий час займаються багато вчених, серед яких: Барілович О.М. [1], Казакова І.В. [2], Пирог О.В. [3], Сула О.Г. [4], Фльонц О. [5] та ін. Однак, незважаючи на досить значну кількість публікацій, деякі питання залишаються дискусійними та недостатньо глибоко висвітленими. Зокрема, нині все менше вчених глибоко вивчають питання ролі сільського господарства в економіці країни.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати сучасний стан сільського господарства в Україні та окреслити проблеми його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль сільського господарства в економіці країни або регіону показує її структуру і рівень розвитку.

Як показник ролі сільського господарства в економіці застосовують частку зайнятого в сільському господарстві економічно активного населення (рис. 1), а також питому вагу сільського господарства в структурі ВВП. Ці показники достатньо високі в більшості країн, що розвиваються, де в сільському господарстві зайнято більше половини економічно активного населення (ЕАН).

Рис. 1. Показники ролі сільського господарства в економіці України в 2010–2014 рр., % до загального підсумку [6, с. 30, 35]

Виходячи з даних рис. 1, видно, що в 2014 р. порівняно з 2010 р. кількість зайнятого в сільському господарстві населення збільшилась на 1,4%, а частка валової доданої вартості (ВДВ) – на 3,4%. Така тенденція може бути пов'язана передусім з інтенсифікацією виробництва сільського господарства, що було спричинено погіршенням стану функціонування промислових підприємств у 2014 р.

Відмічено, що сільське господарство має більший вплив на природне середовище, ніж будь-яка інша галузь народного господарства. Причина цього в тому, що сільське господарство вимагає

величезних площ. У результаті зазнають змін ландшафти, однак ця галузь не так забруднює навколишнє середовище як, наприклад, промисловість.

Більш детально сучасний стан розвитку сільського господарства було проаналізовано за допомогою таких показників:

а) кількість діючих сільськогосподарських підприємств (рис. 2).

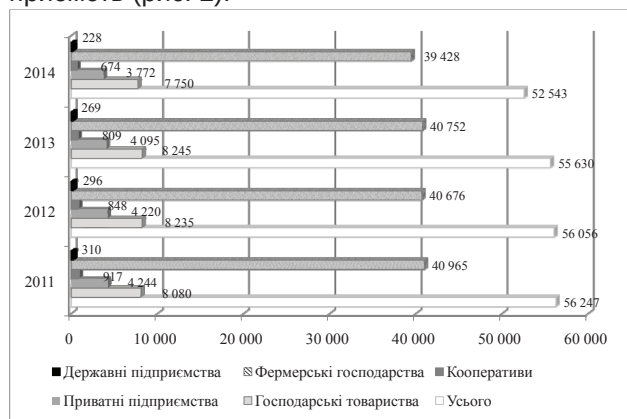

Рис. 2. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств у 2011–2014 рр., од. [6, с. 51]

Виходячи з даних рис. 2 видно, що загальна кількість підприємств сільського господарства в 2014 р. порівняно з 2011 р. зменшилась на 6,6%, що не вплинуло на частку зайнятого в сільському господарстві економічно активного населення та на питому вагу сільського господарства в структурі ВВП. Так, кількість державних підприємств за період, що аналізувався, зменшилась на 26,5%; кількість фермерських господарств – на 3,8%; кооперативів – на 26,5%; приватних підприємств – на 11,1%; господарських товариств – на 4,1%;

б) випуск продукції, який розглянуто за такими критеріями:

1) обсяг випущеної продукції у фактичних цінах. Так, у 2014 р. порівняно з 2010 р. загальна

кількість випущеної продукції збільшилась майже у два рази (371 742 млн. грн. у 2014 р. порівняно з 189 405 млн. грн. у 2010 р.) [6, с. 36];

2) валова продукція за основними групами виробників (табл. 1).

Із табл. 1 ми бачимо, що протягом 2012–2014 рр. трохи більше половини випущеної продукції сільського господарства в Україні вироблялося в недержавних сільськогосподарських підприємствах, а інша частка припадала на господарства населення і лише біля 1% – на державні сільськогосподарські підприємства;

3) індекс валової продукції сільського господарства. За період з 2005 по 2014 р. індекс валової продукції сільського господарства постійно коливався, то знижуючись (мінімальний показник у 2007 р. – 93,5%), то підвищуючись (максимальний показник у 2011 р. – 119,9%), що є достатньо прогнозованим, оскільки політично-економічний стан країни на протязі цих років також був нестабільним;

в) фінансові результати діяльності підприємств сільського господарства (табл. 2).

Виходячи з даних табл. 2, видно, що показник чистого прибутку підприємств галузі сільського господарства в 2014 р. порівняно з 2010 р. зріс на 77,4%, однак рівень рентабельності всієї діяльності цих же підприємств зменшився у два рази, на що вплинуло зменшення загальної кількості збиткових підприємств також у два рази. Рівень рентабельності операційної діяльності протягом 2010–2014 рр. залишився майже незмінним, але в 2014 р. порівняно з 2010 р. зменшився на 3,4%;

г) інвестиції в сільське господарство. Із кожним роком збільшується кількість капітальних інвестицій, які у фактичних цінах у 2014 р. порівняно з 2010 р. збільшилися на 65,2%, а їх відсоток до загального підсумку всіх капітальних інвестицій збільшився на 2,5%. Обсяг же прямих іноземних інвестицій збільшився на 14,2%, однак до

Таблиця 1

Валова продукція сільського господарства за основними групами виробників у 2012–2014 рр. [6, с. 45; 7, с. 46; 8, с. 45; 9, с. 46]

Показник	2012		2013		2014	
	млн. грн.	у % до підсумку	млн. грн.	у % до підсумку	млн. грн.	у % до підсумку
Усі категорії господарств	223 254,8	100,0	252 859,0	100,0	251 438,6	100,0
Сільськогосподарські підприємства	113 082,3	50,7	136 590,9	54,0	139 058,4	55,3
у тому числі						
державні сільсько-господарські підприємства	2 176,8	1,0	2 554,5	1,0	2 268,2	0,9
недержавні сільськогосподарські підприємства	110 905,5	49,7	134 036,4	53,0	136 790,2	54,4
із них						
фермерські господарства	14 111,1	6,3	19 091,4	7,6	19 188,8	7,6
господарства населення	110 172,5	49,3	116 268,1	46,0	112 380,2	44,7

Основні показники діяльності підприємств галузі сільського господарства в 2010–2014 рр. [6, с. 51]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	17 253,6	25 267,0	26 728,4	14 925,7	20 262,9
Підприємства, які одержали чистий прибуток					
у відсотках до загальної кількості	69,6	83,5	78,6	80,3	84,8
фінансовий результат, млн. грн.	22 094,9	30 182,3	33 570,1	26 186,6	50 949,8
Підприємства, які одержали чистий збиток					
у відсотках до загальної кількості	30,4	16,5	21,4	19,7	15,2
фінансовий результат, млн. грн.	4 841,3	4 915,3	6 841,7	11 260,9	30 686,9
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	17,5	19,3	16,3	8,3	8,8
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	24,5	24,7	22,8	11,7	21,1

загального підсумку іноземних інвестицій показник зменшився на 0,3%. Тобто взагалі динаміка є позитивною, однак детального вивчення потребує вивчення напрямів розподілу цих інвестицій, оскільки вони могли бути направлені не на вдосконалення та модернізацію галузі, а лише на зменшення заборгованості.

Також окремо проаналізовано основні результати діяльності сільськогосподарських підприємств за регіонами в 2014 р.:

1) загальна кількість підприємств: найбільша кількість зосереджена в Одеській (8,1% від загальної кількості підприємств галузі), Дніпропетровській (7,1%), Запорізькій (6,5%) та Харківській (6,5%) областях, а найменша – у Чернівецькій (1,2%) та Закарпатській (0,6%) областях і м. Київ (0,8%);

2) загальна площа сільськогосподарських угідь: найбільша кількість зосереджена в Одеській (7,1% від загальної площі угідь), Полтавській (6,9%), Дніпропетровській (6,3%) та Харківській (6,1%) областях, а найменша – у Чернівецькій (0,6%) та Закарпатській (0,1%) областях;

3) чистий дохід (виручка) від реалізації продукції сільського господарства і послуг: найбільший обсяг виручки отримали Київська (8,4% від загальної кількості виручки), Полтавська (8,5%), Харківська (5,9%) та Черкаська (6,4%) області, а найменший – Закарпатська область (0,1%);

4) рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарської діяльності: найбільш рентабельними регіонами були Івано-Франківська (50,4%), Кіровоградська (36,3%), Львівська (35,9%), Миколаївська (32,1%), Рівненська (33,5%) та Хмельницька (45,0%) області. Найменш рентабельними регіонами, своєю чергою – Донецька (16,0%), Закарпатська (7,5%), Тернопільська (19,4%), Чернігівська (8,2%) області та м. Київ (17,4%).

Відмічено, що в більшості регіонів, які мали високий рівень рентабельності своєї діяльності, кількість підприємств сільського господарства була

доволі незначною, що може свідчити про те, що в цих регіонах зосереджено основні сільськогосподарські гіганти, які реалізують свою продукцію не тільки по всій Україні, а й, можливо, за кордон.

Окрім того, зазначено, що в сільському господарстві спостерігаються такі кризові явища, як:

1) застаріла техніко-технологічна база, яка працює дуже тривалий час;

2) достатньо похилий вік найманих працівників, оскільки молоді люди все частіше іммігрують із сіл;

3) недостатній збут сільськогосподарської продукції;

4) поганий стан сільськогосподарських угідь через їх неефективне використання;

5) недостатнє фінансування розвитку галузі [5; 10; 11, с. 5].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, аналіз показників, які характеризують сучасний стан розвитку сільського господарства, довів, що ця галузь нині відіграє достатньо велику роль в економіці України (17,1% валової доданої вартості та 11,8% зайнятих), однак 2014 р. хоча й був більш ефективним, ніж, наприклад, 2010 р., індекс валової продукції сільського господарства в 2014 р. порівняно з 2013 р. знизився, що передусім було зумовлено політико-економічною кризою та військовими діями на сході країни.

Кризовий стан сільського господарства в країні передусім обумовлюється недооцінкою людського фактора, негуманною державною політикою щодо використання праці селян. Це одна з основних причин тієї парадоксальної ситуації, коли за наявності найкращих у світі чорноземів, сприятливих кліматичних умов для виробництва сільськогосподарської продукції і високого рівня трудового потенціалу цієї галузі загострюється продовольча проблема, а за рівнем життя Україна посідає одне з останніх місць у світі. Саме тому метою подальших досліджень повинно стати вивчення проблеми використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барилевич О.М. Стан та проблеми розвитку сільського господарства України / О.М. Барилевич // Молодий учений. – 2015. – № 8(23). – Ч. 2. – С. 36–39.
2. Казакова І.В. Стан і перспективи розвитку сільського господарства в Україні / І.В. Казакова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/38845-Stan_i_perspektivi_rozvitku_s/1.html.
3. Пирог О.В. Стратегічні перспективи економічного розвитку національної економіки України / О.В. Пирог // Бізнес Інформ. – 2011. – № 11. – С. 32–34.
4. Сула О.Г. Сучасні проблеми сільського господарства в Україні / О.Г. Сула [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sworld.com.ua/konfer34/713.pdf>.
5. Фльонц О. Аграрний сектор України: проблеми та перспективи розвитку / О. Фльонц // Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція ІКСГП НААН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://econf.at.ua/publ/konferencija_2014_10_16_17/sekcija_5_ekonomichni_nauki/agrarnij_sektor_ukrajini_problemi_ta_perspektivi_rozvitku/8-1-0-137.
6. Статистичний збірник «Сільське господарство України – 2014» / Відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К., 2015. – 379 с.
7. Статистичний збірник «Сільське господарство України – 2013» / Відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К., 2014. – 390 с.
8. Статистичний збірник «Сільське господарство України – 2012» / Відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К., 2013. – 392 с.
9. Статистичний збірник «Сільське господарство України – 2011» / Відп. за вип. О.М. Прокопенко. – К., 2012. – 376 с.
10. Олейникова В.Ю. Сучасні проблеми сільського господарства України та можливі шляхи їх подолання / В.Ю. Олейникова, Л.М. Ємцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/65100.doc.htm.
11. Крисанов Д. Кластеризація економічної діяльності та обслуговування як інструмент сталого розвитку сільських територій / Д. Крисанов, Л. Удова // Економіка України. – 2009. – № 11. – С. 3–13.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO STUDYING THE PROCESSES OF THE ECONOMY MODERNIZATION

Статтю присвячено аналізу теоретико-методологічного підґрунтя дослідження модернізаційних процесів у національній економіці. Розглянуто основні підходи економічних шкіл до визначення факторів економічного розвитку та модернізації: неокласичної, кейнсіанської та посткейнсіанської, інституціональної. Дано характеристику основним моделям модернізації в соціології та їх зв'язку з економічними течіями. Обґрунтовано необхідність застосування інституціональної теорії та її методології під час вивчення детермінантів модернізації економіки.

Ключові слова: модернізація, методологія, інституційні зміни, інституціоналізм, еволюційна економіка, структурно-функціональний підхід.

Стаття посвячена аналізу теоретико-методологічних основ дослідження модернізаційних процесів в національній економіці. Рассмотрены основные подходы экономических школ к изучению факторов экономического развития и модернизации: неоклассической, кейнсианской и посткейнсианской, институциональной. Дана характеристика основным моде-

лям модернизации в социологии и их связи с экономическими течениями. Обоснована необходимость использования институциональной теории и её методологии при изучении детерминант модернизации экономики.

Ключевые слова: модернизация, методология, институциональные изменения, институционализм, эволюционная экономика, структурно-функциональный подход.

The paper is devoted to the analysis of theoretical and methodological foundations of the modernization processes research in a national economy. The main approaches to the study of determinants of economic development and modernization due to different economic thoughts – neoclassical, Keynesian, Post-Keynesian, and institutional, - are considered. The characteristics to the basic models of modernization in the vein of sociology and their relation to economic streams are made. The necessity of institutional theory and its methodology implementation in the research of economic modernization determinants is substantiated.

Key words: modernization, methodology, institutional changes, institutionalism, evolutionary economics, structural and functional approach.

УДК 330.3

Ляховець О.О.

к.е.н., доцент, докторант кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Постановка проблеми. Модернізація економіки представляє собою оновлення існуючих або виникнення нових інститутів, які функціонуватимуть у рамках нової ідеології, яка покладена в основу економічної політики. Потреба в модернізації виникає у суспільствах, які в силу ендогенних

або екзогенних причин відстають у розвитку від західної цивілізації, що характеризується поступом у постіндустріальну економіку.

Аналіз сучасних підходів до дослідження механізмів соціально-економічної динаміки постіндустріального суспільства ґрунтується на певних принципах.